

Гендерне дослідження структурних елементів прихованого навчального плану

Наталя Пасічник

Загальна інформація про дослідження

- Авторки та виконавиці дослідження: **Наталя Пасічник, Ірина Лупан, Катерина Буц, Аліна Поповкіна.**
- **Об'єкт дослідження** - освітній процес у загальноосвітньому навчальному закладі.
- **Предмет дослідження** – гендерна (не)рівність в освітньому процесі загальноосвітнього навчального закладу.
- **Мета дослідження** полягає у проведенні аналізу структурних елементів гендерованого «прихованого навчального плану» та дослідженні його проявів в освітньому процесі загальноосвітнього навчального закладу.
- **Дослідницькі завдання:** 1) проаналізувати сутність і структуру «прихованого навчального плану»; показати прояви гендерної нерівності суспільства, що відтворюються у неформальних освітніх планах; 2) підібрати інструментарій дослідження складових «прихованого навчального плану»; 3) експериментально дослідити основні складові «прихованого навчального плану»; здійснити математико-статистичну обробку результатів емпіричного дослідження та проаналізувати результати.

Дизайн дослідження

Цільова група	Педагогічні працівники ЗНЗ, здобувачі освіти - учні та учениці 5–8 класів
Тип дослідження	локальне
Обсяг вибірки	Педагогічні працівники - 72 особи; здобувачі освіти - учні та учениці 5–8 класів (237 осіб).
Інструментарій	веб-додаток (Voyant Tools) для аналізу шкільної документації; анкетування, інтерв'ю, спостереження; гендерна експертиза навчальних підручників та уроків за визначеними полями гендерного аналізу.
Форма анкетування	Google -форма
Період опитування	Грудень 2021
Період дослідження	Листопад 2021 – лютий 2022

Сутність і структура «прихованого навчального плану»

Прихований навчальний план - це освітній інструмент, через який кожна зі статей «отримує» свій набір можливих гендерних ролей і життєвих траєкторій, прийнятих особистісних рис і шаблонів поведінки.

Структура «прихованого навчального плану»: 1) заклад освіти як організація та освітнє середовище загальноосвітнього навчального закладу; 2) зміст освіти; 3) міжособистісна комунікація у процесі навчання.

Основні прояви «прихованого навчального плану, що відтворюють гендерну нерівність у системі загальної середньої освіти:

- а) гендерна зональність шкільного простору;
- б) нерівномірність дисциплінарних вимог до дівчат і хлопців;
- в) стереотипність правил щодо зовнішнього вигляду та одягу;
- г) репродукування гендерних стереотипів у освітньому процесі з сегрегацією за статтю та типовими проявами статевої поведінки;
- д) відтворення шаблонного уявлення про розподіл ролей як на рівні домашнього господарства, так і в професійної діяльності та соціальній активності;
- е) гендерна стереотипність, а інколи навіть дискримінація, відображена в навчальних програмах та підручниках;
- є) комунікація вчительства з учнівством.

Дослідження закладу освіти як організації та освітнього середовища ЗНЗ: основні результати

1. Фемінізація педагогічного колективу (92,6% складають жінки). Всі керівні посади посідають жінки.
2. «Стандартний» розподіл за галузево-предметним профілем – чоловіки викладали трудове навчання, фізичну культуру, фізику та історію.
3. Експертне оцінювання освітнього простору ЗНЗ засвідчило статево-рольовий підхід до облаштування цього простору, виявило елементи гендерної дискримінації, продукування гендерних стереотипів та навіювань певних рольових моделей поведінки дівчат і хлопців.
4. Гендерний аналіз внутрішньо-шкільної документації (текстів документів) за перший семестр 2021/2022 н.р. виявив домінування мовного андроцентризму та відсутність фемінітивів у діловодстві.
5. Аналіз результатів анкетування педагогічних працівників і працівниць ЗНЗ підтвердив наявність проявів «прихованого навчального плану» серед освітян.
6. Результати анкетування учнів та учениць 5–8 класів також виявили наявність гендерних стереотипів у різноманітних напрямках життєдіяльності учнівської молоді.

Дослідження змісту освіти: основні результати

На цьому етапі здійснювалася гендерна експертиза таких навчальних програм і підручників:

- Алгебра: підруч. для 7 кл. закл/ заг. серед. освіти / А.Г. Мерзляк, В.Б. Полонський, М.С. Якір. – 2-ге вид., переробл. – Х.: Гімназія, 2020. – 288 с.
- Алгебра: підруч. для 7-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.С. Істер. – Київ: Генеза, 2015. – 256 с.
- Інформатика: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів/ Н.В. Морзе, О.В. Барна. В.П. Вембер, О.Г. Кузьмінська, Н.А. Саражинська. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.
- Підручник з інформатики для 6 кл. закладів загальної середньої освіти/ Н.В. Морзе, О.В. Барна, В.П. Вембер. – К.: УОВЦ «Оріон», 2019. – 192 .

Поля гендерного аналізу навчальних видань були визначені так: а) кількісна диспропорція у представленні осіб обох статей; б) представлення дівчат і хлопців у стереотипних гендерних ролях; в) сегрегація й поляризація за ознакою статі (наявність сексизму в ілюстраціях та описах, співвідношення сексистського по відношенню до чоловіків та жінок); г) застосування мовного андроцентризму чи застосування гендерно чутливої мови.

Проміжні висновки: підручники з алгебри та інформатики різних видань містять традиційні гендерні стереотипи у різних галузях життєдіяльності. Гендерно нечутливий текст наявний і становить до 5% всього матеріалу; жінку описують тільки як домогосподарку та продавчиню, для жіночої статі залишається закритою професійна сфера.

Дослідження міжособистісної комунікації вчительства з учнівством: основні результати

Для гендерного аналізу уроків ми використовували методику експертного оцінювання Сабунаєвої, так звану «гендерну експертизу уроку». Ця методика призначена для виявлення гендерних стереотипів на уроках через заповнення у карті спостережень висловлювань і дій вчителів/вчительок щодо системи заохочень/покарань по відношенню до учениць/учнів на уроці.

Було відвідано **10** уроків з різних предметів у **6-7** класах. Вивчення гендерної чутливості уроку проводилося за **17** полями в залежності від відповідних дій вчителя на уроці. Нами було запропоновано вдосконалення методики обчислення показників з використанням поняття коефіцієнта питомої гендерної асиметрії.

Проміжний висновок. Для формулювання висновків з цього структурного елемента «прихованого навчального плану» вважаємо недостатньо емпіричного матеріалу, тому припускаємо, що бажано відвідувати мінімум **3-4** уроки кожного вчителя. Додаткового вивчення й аналізу потребує система роботи кожного вчителя /вчительки як з учнями/ученицями конкретного класу, так і з учнівською спільнотою інших класів.